

УДК 343.1

DOI 10.33244/2617-4154.2(23).2026.122-135

О. В. Урода,*аспірант кафедри кримінального права та процесу,**Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова***O. V. Uroda,***Postgraduate Student Department of Criminal Law and Procedure,**Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law**email: advokat.uroda@gmail.com***ORCID 0009-0007-6588-1004**

ЗАВДАННЯ ТА ВИДИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ЗАХИСНИКА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

TASKS AND TYPES OF PROCEDURAL GUARANTEES OF THE DEFENDER AT THE STAGE OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION

У статті застосовано комплексний підхід, що визначає застосування загальнонаукових і спеціально-наукових методів дослідження. Зокрема, формально-юридичний метод використано для аналізу норм правових актів, що регулюють процесуальні гарантії захисника на стадії досудового розслідування, його права та обов'язки. Системно-структурний метод застосовано для виокремлення основних завдань кримінальних процесуальних гарантій захисника. Для формування висновків і пропозицій також застосовувалися методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії.

У результаті дослідження запропоновано завдання процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування визначати в створенні належних умов для реалізації захисником професійних прав та обов'язків з метою забезпечення ефективного захисту підозрюваного, обвинуваченого чи іншої особи, яка має право на захист відповідно до КПК України, запобігання неправомірному обмеженню прав захисника, відновлення порушених прав захисника, а також гарантування незалежності та автономності діяльності захисника від будь-якого зовнішнього впливу. У функціональному вимірі процесуальні гарантії захисника на стадії досудового розслідування забезпечують не лише формальну можливість участі захисника в кримінальному провадженні, але й його реальну процесуальну активність, спрямовану на досягнення завдань кримінального судочинства та здійснення справедливого правосуддя. Також запропоновано таку класифікацію процесуальних гарантій діяльності захисника на

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Урода О. В., 2026

стадії досудового розслідування: 1) за джерелом правового регулювання: а) міжнародно-правові гарантії; б) національні гарантії (Конституція України, КПК України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», підзаконні акти, Правила адвокатської етики); 2) за суб'єктом забезпечення реалізації гарантії: а) судові гарантії (слідчий суддя як гарант дотримання прав захисника й підозрюваного); б) гарантії, що реалізуються органами досудового розслідування (забезпечення участі захисника, надання доступу до матеріалів, належне повідомлення про процесуальні дії); в) гарантії адвокатського самоврядування (рада адвокатів регіону як орган, що захищають права адвокатів); г) власні гарантії адвоката (професійна етика, можливість залучати помічників і стажистів, право звертатися до ЗМІ чи правозахисних організацій у разі порушення його прав); 3) за рівнем дії: а) загальні гарантії (право на правову допомогу, участь захисника з моменту затримання чи повідомлення про підозру); б) спеціальні гарантії (пов'язані з особливостями проведення окремих слідчих дій щодо адвоката, зокрема обшуку в його житлі чи офісі).

Результати дослідження мають не лише теоретичне, а й практичне значення: вони можуть бути використані для вдосконалення кримінального процесуального законодавства, формування єдиної правозастосовної практики та посилення реального захисту прав особи в кримінальному провадженні.

Ключові слова: гарантії, захисник, адвокат, процесуальні гарантії, досудове розслідування, захист.

The purpose of the article is to clarify the essence and determine the tasks of criminal procedural guarantees of the defense attorney at the stage of pre-trial investigation, as well as to substantiate their significance.

The main tasks of the study are: 1) to reveal the specifics of the tasks of procedural guarantees at the stage of pre-trial investigation; 2) to determine the types of procedural guarantees of the defense attorney.

To achieve the set goal, a comprehensive approach was applied, which determines the application of general scientific and special scientific research methods. In particular, the formal-legal method was used to analyze the norms of legal acts that regulate the procedural guarantees of the defense attorney at the stage of pre-trial investigation, his rights and obligations. The system-structural method was used to identify the main tasks of criminal procedural guarantees of the defense attorney. The methods of analysis, synthesis, induction, deduction, and analogy were also used to form conclusions and proposals.

As a result of the study, the task of procedural guarantees of a defense attorney at the stage of pre-trial investigation is proposed to be determined in creating appropriate conditions for the defense attorney to exercise professional rights and duties in order to ensure effective protection of a suspect, accused or other person who has the right to protection in accordance with the Code of Criminal Procedure of Ukraine, preventing unlawful restriction of the defense attorney's rights, restoring violated rights of the defense attorney, as well as guaranteeing the independence and autonomy of the defense attorney's activities from any external influence. In the functional dimension, procedural guarantees of a defense attorney at the stage of pre-trial investigation provide not only the formal possibility

of defense attorney participation in criminal proceedings, but also his real procedural activity aimed at achieving the objectives of criminal proceedings and administering fair justice. The following classification of procedural guarantees of defense attorney's activities at the stage of pre-trial investigation is also proposed: 1) by source of legal regulation: a) international-legal guarantees; b) national guarantees (Constitution of Ukraine, Code of Criminal Procedure of Ukraine, Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy", by-laws, Rules of Lawyer Ethics); 2) by the subject of ensuring the implementation of guarantees: a) judicial guarantees (investigating judge as a guarantor of observance of the rights of the defense attorney and the suspect); b) guarantees implemented by pre-trial investigation bodies (ensuring participation of the defense attorney, providing access to materials, proper notification of procedural actions); c) guarantees of lawyer self-government (regional bar council as a body protecting the rights of lawyers); d) the lawyer's own guarantees (professional ethics, the ability to involve assistants and interns, the right to contact the media or human rights organizations in the event of a violation of his rights); 3) by level of action: a) general guarantees (right to legal aid, participation of the defense attorney from the moment of detention or notification of suspicion); b) special guarantees (related to the specifics of conducting individual investigative actions against the lawyer, in particular, a search of his home or office).

The results of the study have not only theoretical, but also practical significance: they can be used to improve criminal procedural legislation, form a unified law enforcement practice, and strengthen the real protection of individual rights in criminal proceedings.

Keywords: *guarantees, defense attorney, lawyer, procedural guarantees, pre-trial investigation, defense.*

Постановка проблеми. Однією з ключових передумов реалізації права на захист у кримінальному провадженні є наявність ефективних процесуальних гарантій діяльності захисника на стадії досудового розслідування. Незважаючи на нормативне закріплення відповідних гарантій у Кримінальному процесуальному кодексі України, на практиці часто виникають випадки їхнього формального або неповного застосування. Стадія досудового розслідування є однією із найважливіших у кримінальному провадженні, оскільки саме на цьому етапі формується доказова база, визначається обсяг процесуальних прав і обов'язків сторін, а також закладаються основи для подальшого судового розгляду. Забезпечення права особи на захист у цей період має першочергове значення, адже будь-які порушення можуть призвести до обмеження прав та свобод підозрюваного, обвинуваченого й, зрештою, до ухвалення незаконного чи несправедливого рішення. У цьому контексті особливу роль відіграють кримінальні процесуальні гарантії захисника, що створюють відповідні умови для ефективної реалізації ним своїх повноважень. Актуальність дослідження обумовлена потребою в удосконаленні механізмів забезпечення процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування. Попри закріплення вказаних гарантій у національному законодавстві та міжнародних актах, на практиці досить часто спостерігаються випадки їхнього формального застосування або обмеження. Це ускладнює реалізацію принципу змагальності сторін, знижує рівень довіри до кримінального судочинства та ставить під загрозу дотримання стандартів справедливого судового розгляду.

Урода О. В. Завдання та види процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали роботи вчених, які присвятили їх вивченню особливостей кримінальних процесуальних гарантій захисника в кримінальному провадженні, а саме: С. Є. Абламський, А. М. Бірюкова, І. М. Бігунець, В. В. Зуєв, М. П. Климчук, О. І. Наливайко, І. О. Нечаєва, О. М. Миколенко, Ю. О. Меліхова, М. М. Погорецький, С. Л. Савицька, О. С. Старенький, О. Г. Яновська тощо. Так, М. М. Погорецький у своєму дисертаційному дослідженні «Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці у досудовому розслідуванні» розглядав теоретичні, правові та праксеологічні засади кримінальних процесуальних гарантій адвокатської таємниці в досудовому розслідуванні, встановив початок виникнення й особливості становлення гарантій адвокатської таємниці в кримінальному процесі західних країн та в міжнародному праві, а також визначив етапи їхнього виникнення та становлення, запропонував класифікацію рішень ЄСПЛ щодо гарантії адвокатської таємниці в кримінальному процесі. В. В. Зуєв у монографії «Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження» приділив увагу комплексній розробці проблеми кримінальних процесуальних гарантій прав особи в процесі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, визначив процесуальну сутність міжнародного співробітництва, систему кримінальних процесуальних гарантій у процесі здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, навів аргументи на користь того, що така група гарантій є системою, до складу якої входять гарантії прав і свобод особи, а також гарантії, що стосуються організації процесу міжнародного співробітництва, проаналізував підстави оскарження процесуальних рішень, дій і бездіяльності органів державної влади, а також окремих посадових осіб, пов'язаних із міжнародним співробітництвом, наданням міжнародної правової допомоги та екстрадиції в процесі відповідного кримінального провадження. Проте відсутність комплексного дослідження кримінальних процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування обумовлює актуальність статті.

Метою статті є з'ясування сутності та визначення завдань кримінальних процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування, а також обґрунтування їх значення. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких завдань: 1) розкрити специфіку завдань процесуальних гарантій на стадії досудового розслідування; 2) визначити види процесуальних гарантій захисника. В умовах сьогодення постає потреба у формулюванні чіткого, комплексного підходу до визначення кримінальних процесуальних гарантій захисника саме на стадії досудового розслідування. Актуальність цієї проблеми зумовлює потребу в її глибокому теоретичному та практичному дослідженні. З огляду на це актуальним є дослідження завдання та видів кримінальних процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Поняття «гарантія» має французьке походження – від терміна «garantie», що означає поруку або умову, яка забезпечує певну дію чи зобов'язання [1, с. 481].

Серед науковців відсутня єдність поглядів щодо сутності кримінальних процесуальних гарантій та їхнього завдання. Зокрема, В. В. Коваленко, Д. П. Письменний, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло, Л. Д. Удалова вважають, що кримінальні процесуальні гарантії спрямовані на забезпечення ефективного здійснення кримінального провадження й досягнення його основних завдань [2, с. 19; 3, с. 37].

На думку О. М. Миколенка, зміст кримінальних процесуальних гарантій полягає в створенні відповідних умов та передумов, що забезпечують реалізацію прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Їхнє значення встановлюється тим, що вони закріплені в кримінальному процесуальному законі й підлягають обов'язковому виконанню всіма відповідними суб'єктами кримінального процесу. Вчений зазначає, що основними завданнями процесуальних гарантій є охорона й захист суб'єктивних прав та інтересів обвинуваченого й інших учасників судочинства, а також забезпечення дієвості цих прав і можливість їхнього відновлення в разі порушення. Поширення процесуальних гарантій без будь-яких винятків на всіх учасників кримінального провадження дає змогу гарантувати їхні права й законні інтереси на рівні з іншими громадянами [4, с. 217].

О. П. Кучинська вважає, що завданням кримінальних процесуальних гарантій є забезпечення передумов для реалізації завдань кримінального процесу та здійснення справедливого правосуддя [5, с. 13].

Н. Я. Никоненко більш повно розкриває основні завдання кримінальних процесуальних гарантій, а саме пропонує відносити до основних завдань забезпечення реалізації прав учасників кримінального провадження, здійснення правосуддя в кримінальних справах і виконання завдань кримінального судочинства [6, с. 52].

В. М. Трофименко зазначає, що кримінальні процесуальні гарантії мають забезпечувати належне, тобто визначене законом функціонування окремих суспільних і правових інститутів. З огляду на це можна виділити кілька напрямів процесуальної діяльності, спрямованої на охорону та захист прав і законних інтересів учасників кримінального провадження: 1) створення умов для реалізації прав та законних інтересів. Так, ч. 1 ст. 11 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України передбачає, що під час кримінального провадження повинна забезпечуватися повага до людської гідності, прав і свобод кожного; 2) обмеження прав виключно уповноваженими суб'єктами й лише за наявності передбачених законом підстав та у встановленому порядку. Зокрема, ч. 1 ст. 132 КПК України встановлює, що заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються тільки на підставі ухвали слідчого судді або суду, крім випадків, прямо визначених у законі; 3) відшкодування шкоди, завданої порушенням прав і законних інтересів учасників провадження. Відповідно до ч. 3 ст. 11 КПК України кожна особа має право всіма незабороненими законом засобами захищати свою гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час кримінального провадження. Водночас ст. 130 КПК України визначає, що шкода, заподіяна незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів досудового розслідування, прокуратури або суду, компенсується державою за рахунок Державного бюджету України у встановленому законом порядку. Крім того, функціональне призначення процесуальних гарантій полягає в забезпеченні реальної процесуальної активності учасників кримінального провадження, що дає їм змогу брати участь у дослідженні фактичних обставин справи та в ухваленні законних процесуальних рішень [7, с. 20].

М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко стверджують, що завдання кримінальних процесуальних гарантій полягає в забезпеченні досягнення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів суб'єктів, які беруть у ньому участь [8, с. 23].

С. М. Смоков до завдань кримінальних процесуальних гарантій відносить забезпечення інтересів правосуддя та прав, свобод і законних інтересів особи [9, с. 31].

Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. Я. Тацій, О. Г. Шилов вбачають завдання кримінальних процесуальних гарантій у забезпеченні виконання завдань кримінального судочинства та наданні можливості учасникам кримінального провадження виконувати свої обов'язки та реалізовувати права [10, с. 21].

Між іншим, В. В. Зуєв визначає гарантії кримінального судочинства як передбачені законом засоби та способи захисту прав, свобод і законних інтересів учасників процесу, спрямовані на реалізацію завдань кримінального провадження. Вчений наголошує, що процесуальні гарантії не потрібно ототожнювати з правовими нормами, адже вони є саме інструментами, закріпленими в нормах КПК України, які забезпечують права учасників кримінального провадження, встановлюють процесуальний порядок і форму здійснення правосуддя. Отже, їхня сутність полягає не у формальному закріпленні в законі, а в конкретних засобах і способах, що гарантують ефективне здійснення кримінального судочинства. Основним завданням процесуальних гарантій є зниження конфліктності у сфері кримінальних правовідносин, адже вони охоплюють найбільш суперечливі ситуації, пов'язані із застосуванням процесуального примусу, який обмежує конституційні права та свободи людини. Це дає змогу зменшити соціальну напругу під час кримінального провадження. Функціональне призначення процесуальних гарантій полягає в забезпеченні законності, правильному застосуванні правових норм, реалізації суб'єктивних прав і правових приписів у сфері кримінального судочинства. Їхнім пріоритетним завданням є надання кожному учаснику процесу (підозрюваному, обвинуваченому, потерпілому, захиснику тощо) реальну можливість скористатися наданими правами. Фактична реалізація цих прав є вагомим умовою об'єктивного й неупередженого розгляду справи, встановлення істини та захисту законних інтересів особи. У цьому контексті процесуальні права постають як особливий різновид гарантій правосуддя, а система кримінальних процесуальних гарантій правосуддя та прав людини має цілісний і взаємопов'язаний характер. Порушення будь-якого її елемента зумовлює не лише обмеження прав окремого учасника, але й негативно позначається на всій системі, знижуючи її ефективність і спотворюючи результати провадження. Крім того, важливо, щоб процесуальні гарантії у функціональному плані забезпечували не лише можливість реалізації особою наданих процесуальних прав, а й сприяли захисту її законних інтересів, які знаходять своє вираження в правових приписах, що підлягають застосуванню [11, с. 22].

Як влучно зауважують Ю. П. Алєніна та Ю. О. Гурджі, теоретична значущість питання публічної природи гарантій прав особи в кримінальному судочинстві зумовлена низкою чинників. По-перше, увагою сучасної теорії держави та права, теорії прав людини, конституційного права й кримінального процесу до становища особи та її інтересів у «системі цінностей» держави, а також переорієнтацією правозастосовної практики на природно-правові засади. По-друге, наявністю запиту законодавчої практики на формування системи гарантій прав особи та механізму їхньої ефективної реалізації в процесі здійснення правосуддя. Аналогічний запит можливий лише за умови, що цінність окремої особи визнається одним із основних державних і суспільних пріоритетів, що

Урода О. В. Завдання та види процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування

характерно для держав, правова політика яких орієнтована на розбудову правової держави. Правова політика як специфічна форма реалізації державної політики є способом юридичної легітимації та закріплення політичного курсу держави, вираженням волі її офіційних інституцій. Найбільш повно вона реалізується в Конституції України, законах та інших ключових нормативно-правових актах, що визначає нормативно-правовий аспект аналізу джерел публічності гарантій прав особи в кримінальному процесі. Особливе значення тут має конституційне право, зокрема принцип нормативності Конституції України, який охоплює як її конкретні положення, так і закріплені в ній принципи. Нормативність конституційних положень (зокрема, ст. 1 Конституції України) закріплює правові орієнтири та цільові установки для правового регулювання й правозастосування. Зі свого боку нормативність конституційних принципів (зокрема, ст. 3 Конституції України) забезпечує їхній безпосередній вплив на правову систему та визначає їх як конституційно-правові засади, якими повинні керуватися всі органи правотворчості, правозастосування, а також громадяни й інші учасники конституційно-правових відносин [12, с. 31].

Т. Г. Фоміна наголошує, що забезпечення прав та інтересів особи не повинно руйнувати можливостей захисту суспільного інтересу і, навпаки, захист суспільного інтересу не повинен перешкоджати правовій можливості захисту особистого інтересу. Співвідношення гарантій прав особи та гарантій правосуддя не повинно бути орієнтовано на пріоритет однієї з підсистем гарантій. Систематизація кримінальних процесуальних гарантій як свідчення їхньої узгодженості є правовим компромісом інтересів особи та держави у сфері кримінального судочинства. Вчена зауважує, що процесуальні гарантії прав особи та гарантії правосуддя мають різне цільове призначення, проте в сукупності під час системного їхнього розгляду служать виконанню завдань кримінального судочинства. Якщо кримінально-процесуальні гарантії прав особи є сукупністю засобів, які забезпечують права та законні інтереси учасників кримінального судочинства, то кримінально-процесуальні гарантії правосуддя є засобами забезпечення здійснення правосуддя в кримінальних справах [13, с. 186].

В. В. Зборовський також до завдань кримінальних процесуальних гарантій захисника відносить забезпечення інформаційної безпеки адвокатської діяльності та забезпечення наявності свідоцького імунітету захисника. Так, п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює заборону вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, працівника адвоката, адвокатського бюро чи об'єднання, а також від особи, право якої на заняття адвокатською діяльністю припинено або зупинено, надання інформації, що становить адвокатську таємницю. З цих питань зазначені особи не підлягають допиту, за винятком випадків, коли клієнт, який довірив відповідні відомості, звільнив їх від обов'язку зберігати таємницю в порядку, визначеному законом [14, с. 186].

І. В. Боса виокремлює низку характерних ознак гарантій захисника, крізь призму яких розкриває їхні основні завдання, а саме: 1) політична значущість – процесуальні гарантії захисника є не лише юридичним, а й політичним явищем, оскільки вони відображають рівень законності, дотримання прав людини та є своєрідним індикатором демократичного розвитку держави; 2) загальний характер – наявність гарантій повинна

Урода О. В. Завдання та види процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування

визнаватися незалежно від конкретних обставин справи, факту порушення прав адвоката чи застосування відповідних засобів захисту його статусу; 3) закріпленість у праві – гарантії повинні мати нормативне закріплення в окремих положеннях або комплексі норм національного законодавства; 4) цільова спрямованість – гарантії покликані забезпечувати реалізацію певного інтересу, захищати його від посягань, а також сприяти усуненню правопорушень та їхніх негативних наслідків; 5) визначеність предмета та спрямованості – гарантії мають чітко окреслений об'єкт і конкретний напрям впливу. Так, процесуальні гарантії захисника становлять складову правового статусу захисника як учасника системи правосуддя та є встановленими або санкціонованими державою на рівні закону способами й умовами здійснення діяльності захисником, що забезпечують повноцінне функціонування, виконання професійних і соціальних завдань інституту адвокатури та гарантують автономність захисника від органів державної влади, місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб [15, с. 211].

Особливістю української адвокатури є те, що вона існує недержавним самоврядним інститутом, який опікується захистом професійних прав адвокатів, дотриманням гарантій і належною організацією діяльності адвокатів як захисників, забезпеченням високого рівня професійної підготовки адвокатів і вирішенням питань їхньої дисциплінарної відповідальності. Здійснення адвокатської діяльності неможливе без реальних гарантій незалежності захисників [16, с. 336].

Водночас з урахуванням нинішньої ситуації в країні можна констатувати, що, попри формальне закріплення гарантій, адвокатська спільнота України досі не має можливості повною мірою реалізовувати їх на практиці. Серед найбільш поширених і дотепер залишаються факти ототожнення адвокатів із їхніми клієнтами, спроби перешкодити здійсненню професійної діяльності за рахунок безпідставних звернень про притягнення адвокатів до різних видів відповідальності тощо. У цьому аспекті заслуговує на увагу позиція Р. В. Афанасієва, який пропонує Раді адвокатів України рекомендувати регіональним радам адвокатів реагувати на кожен випадок порушення гарантій через подання інформації до керівництва органу чи посадової особи, яка допустила порушення, інформування прокуратури, а в разі істотних порушень – звернення до компетентних органів із вимогою внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань [17, с. 155].

Уже стало усталеною практикою щорічно представляти адвокатській спільноті та суспільству звіт Національної асоціації адвокатів України щодо порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності. Сприйняття цього документа серед адвокатів є неоднозначним: одні враховують наведені в ньому дані, тоді як інші реагують критично, ставлячи під сумнів як висновки, так і статистичні показники. Частина адвокатів вважає, що реальна кількість випадків порушень прав адвокатів і гарантій їхньої діяльності є значно більшою, проте з різних причин вони не отримали належного реагування з боку правоохоронних органів чи органів адвокатського самоврядування. Водночас усі адвокати одностайні в тому, що роль гарантій є надзвичайно вагомою, адже в політичному, соціальному та психологічному вимірах вказані гарантії символізують визнання, повагу й довіру до професії адвоката [18, с. 285].

Отже, на основі наведених наукових підходів вважаємо, що завдання процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування полягає в створенні належних умов для реалізації захисником професійних прав і обов'язків з метою забезпечення ефективного захисту підозрюваного, обвинуваченого чи іншої особи, яка має право на захист відповідно до КПК України, запобігання неправомірному обмеженню прав захисника, відновлення порушених прав захисника, а також гарантування незалежності та автономності діяльності захисника від будь-якого зовнішнього втручання. У функціональному вимірі вказані гарантії забезпечують не лише формальну можливість участі захисника в кримінальному провадженні, але й його реальну процесуальну активність, спрямовану на досягнення завдань кримінального судочинства та здійснення справедливого кримінального судочинства.

Зважаючи на те, що засоби й способи реалізації кримінальних процесуальних гарантій виражаються в правових нормах різної природи, спрямованих на захист прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, забезпечення процесуальної діяльності та її організації, вважаємо за доцільне розглянути їх класифікацію.

Так, В. В. Зуєв виокремлює такі критерії класифікації кримінальних процесуальних гарантій: 1) за критерієм функціонального призначення: а) гарантії захисту, які забезпечують охорону прав людини й громадянина в кримінальному провадженні (правові принципи, дефініції, декларації, презумпції та юридичні конструкції, що закріплюють основоположні права в національному законодавстві); б) організаційно-правові гарантії, спрямовані на дотримання вимог процесуального права під час здійснення окремих процесуальних дій; в) гарантії процесуальної діяльності, що забезпечують дотримання встановленої форми кримінального судочинства, сприяють ухваленню законних і справедливих рішень, гарантують реалізацію законних інтересів сторін та держави, їхнє значення важко переоцінити, адже вони мають безпосередній регулятивний вплив, формують права та обов'язки, породжують правові наслідки (норми про юридичну відповідальність, процесуальні процедури тощо); 2) за критерієм сфери дії: а) загальні гарантії, що регламентують порядок кримінального провадження в усіх його формах, визначених законом і міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України; б) спеціальні гарантії, які встановлюють порядок проведення конкретних процесуальних дій. Вчений зауважує, що застосування такої класифікації дає змогу більш детально аналізувати процесуальні гарантії, закріплені в нормативно-правових актах різного рівня. На відміну від системного підходу, який розглядає кримінально-процесуальні гарантії як цілісність взаємопов'язаних правових засобів (у широкому значенні) і санкцій (у вузькому значенні), запропонована класифікація створює можливість виокремити особливості окремих їхніх видів і вибудувати чітку, логічну структуру. Вказана класифікація має універсальний характер і може бути використана, зокрема, для систематизації гарантій захисника на стадії досудового розслідування [19, с. 34].

Зі свого боку О. С. Старенький, з огляду на засади змагальності кримінального провадження, положень теорії кримінального процесуального доказування та враховуючи практичні потреби, вважає за доцільне класифікувати кримінальні процесуальні гарантії захисника на стадії досудового розслідування за такими критеріями: 1) за джерелом нормативного закріплення: а) міжнародні; б) національні; 2) за елементом правового

Урода О. В. Завдання та види процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування

статусу захисника: а) гарантії, що забезпечують реалізацію прав захисника як суб'єкта доказування; б) гарантії, що гарантують виконання захисником процесуальних обов'язків у цій сфері; 3) за етапом доказування: а) гарантії, що стосуються отримання захисником доказів; б) гарантії, пов'язані з використанням цих доказів для підтвердження правової позиції; 4) за засобом одержання доказів: а) гарантії участі захисника в проведенні слідчих (розшукових) дій; б) гарантії його участі в проведенні негласних слідчих (розшукових) дій; в) гарантії, пов'язані з витребуванням документів; г) гарантії, що стосуються отримання речей і документів; д) гарантії, реалізовані під час опитування учасників провадження та інших осіб; е) гарантії, пов'язані із залученням експерта; 4) за метою проведення процесуальних дій: а) гарантії, що забезпечують одержання доказів; б) гарантії, що гарантують перевірку отриманих доказів; 5) за видом доказів, які може отримувати та використовувати захисник: а) речові докази; б) документи; в) висновки експертів; г) показання; 6) за суб'єктом, який сприяє отриманню доказів захисником: а) прокурор; б) керівник органу досудового розслідування; в) слідчий (детектив); г) слідчий суддя; д) представник ради адвокатів регіону. Наведена класифікація має не лише теоретико-методологічну, а й прикладну цінність, адже є основою для подальшого розвитку теоретичних, правових і праксеологічних засад кримінальних процесуальних гарантій захисника як суб'єкта доказування на стадії досудового розслідування, а також сприяє вдосконаленню нормотворчої та правозастосовної практики, що забезпечує ефективне отримання доказів і їхнього використання для обґрунтування правової позиції захисник [20, с. 68].

О. Г. Яновська в структурі кримінально-процесуальних гарантій виокремлює гарантії-умови та гарантії-засоби. До гарантії-умов учена відносить права й обов'язки захисника, процесуальну форму кримінального провадження та процесуальні санкції, які створюють основу й передумови для їхньої подальшої реалізації. Натомість гарантії-засоби становлять правові форми закріплення таких гарантій, дії учасників процесу, під час яких захисники реалізують свої права та виконують обов'язки, а також діяльність суб'єктів, відповідальних за їхнє впровадження. Отже, гарантії-засоби формують механізм реалізації гарантії-умов. Схожий підхід, на нашу думку, доцільно застосовувати й щодо інших учасників кримінального процесу. Водночас важливим складником залишається чітке дотримання процесуальної форми провадження в кримінальних справах [21, с. 37–39].

Зі свого боку, на думку М. М. Погорельського, під час класифікації кримінальних процесуальних гарантій доцільно виходити з їхнього визначення як передбачених кримінальним процесуальним законом засобів, спрямованих на реалізацію прав і виконання обов'язків учасників кримінального провадження, слідчого судді та суду, забезпечення їхніх законних інтересів, а також на досягнення завдань кримінального провадження. З огляду на це кримінальні процесуальні гарантії доцільно поділяти на такі групи: 1) гарантії, що забезпечують реалізацію прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, слідчого судді й суду; 2) гарантії, спрямовані на належне виконання обов'язків учасниками кримінального провадження, слідчим суддею та судом; 3) гарантії, покликані забезпечити досягнення завдань кримінального провадження. Варто підкреслити, що ці види гарантій мають загальний характер, однак залежно від

виду діяльності, кола суб'єктів, функцій чи стадії кримінального процесу вони можуть конкретизуватися й набувати більшої визначеності. До того ж вчений кримінально-процесуальні гарантії адвокатської таємниці в межах досудового розслідування класифікує за такими критеріями: 1) за суб'єктом нормативного закріплення: а) міжнародні гарантії (передбачені міжнародними актами); б) національні гарантії (визначені КПК України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики); 2) за суб'єктами реалізації гарантії адвокатської таємниці: гарантії, що здійснюються слідчим суддею, керівником органу досудового розслідування, слідчим, прокурором, адвокатом, його помічником і стажистом, особою, яка перебуває в трудових відносинах з адвокатом, особою, стосовно якої припинено чи зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури регіону, Радою адвокатів регіону; 3) за суб'єктами, що створюють умови недопущення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці чи її розголошення: гарантії адвоката, адвокатського бюро та адвокатського об'єднання; 4) за сферою застосування: а) гарантії, що діють під час проведення слідчих (розшукових) дій; б) гарантії, що реалізуються в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій; в) гарантії, що забезпечуються під час застосування тимчасового доступу до речей і документів [22, с. 123].

Водночас А. М. Бірюкова зауважує, що правові гарантії діяльності адвоката в процесі здійснення захисту можна вирізняти за належністю норм права до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тощо. Проте під час адвокатської діяльності зазначені гарантії взаємозв'язані, їх не варто виокремлювати залежно від виду адвокатської діяльності. Нехтування цим призводить до плутанини в нормативному регулюванні гарантії адвокатської діяльності, наприклад, набувши статусу захисника, адвокат не втрачає встановлених законом гарантії адвоката [23, с. 135].

Н. С. Горбань під гарантіями діяльності захисника розуміє гарантії правового характеру, закріплені у відповідних нормативно-правових актах, спрямовані на забезпечення належної реалізації захисником своїх повноважень щодо надання правової допомоги, здійснення захисту та представництва повним обсягом. Вчена зауважує, що вказані гарантії визначені, зокрема, ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, підзаконними актами та міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України, та виокремлює такі групи гарантії: 1) загальні гарантії; 2) гарантії дотримання адвокатської таємниці; 3) особливий порядок притягнення адвоката до юридичної відповідальності; 4) спеціальні правила проведення окремих слідчих дій і заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката. Науковці справедливо зауважують, що до структури гарантії входять: права та обов'язки адвокатів, процесуальна форма їхньої реалізації, а також правові санкції, які застосовуються в разі порушення прав адвокатів чи неналежного виконання ними обов'язків. Водночас між усіма складовими гарантії існує тісний взаємозв'язок, від якості якого залежить рівень дотримання прав адвокатів і належність виконання ними професійних функцій. Негативний вплив на окремі елементи гарантії відображається не лише на діяльності адвокатів, а й на ефективності виконання ними своєї суспільної місії [18, с. 285].

Висновки. Отже, завдання процесуальних гарантій захисника на стадії досудового розслідування полягає в створенні належних умов для реалізації захисником професійних прав та обов'язків з метою забезпечення ефективного захисту підозрюваного, обвинуваченого чи іншої особи, яка має право на захист відповідно до КПК України, запобігання неправомірному обмеженню прав захисника, відновлення порушених прав захисника, а також гарантування незалежності та автономності діяльності захисника від будь-якого зовнішнього впливу. У функціональному вимірі процесуальні гарантії захисника на стадії досудового розслідування забезпечують не лише формальну можливість участі захисника в кримінальному провадженні, але й його реальну процесуальну активність, спрямовану на досягнення завдань кримінального судочинства та здійснення справедливого правосуддя. Також пропонуємо таку класифікацію процесуальних гарантій діяльності захисника на стадії досудового розслідування: 1) за джерелом правового регулювання: а) міжнародно-правові гарантії; б) національні гарантії (Конституція України, КПК України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», підзаконні акти, Правила адвокатської етики); 2) за суб'єктом забезпечення реалізації гарантій: а) судові гарантії (слідчий суддя як гарант дотримання прав захисника й підозрюваного); б) гарантії, що реалізуються органами досудового розслідування (забезпечення участі захисника, надання доступу до матеріалів, належне повідомлення про процесуальні дії); в) гарантії адвокатського самоврядування (рада адвокатів регіону як орган, що захищають права адвокатів); г) власні гарантії адвоката (професійна етика, можливість залучати помічників і стажистів, право звертатися до ЗМІ чи правозахисних організацій у разі порушення його прав); 3) за рівнем дії: а) загальні гарантії (право на правову допомогу, участь захисника з моменту затримання чи повідомлення про підозру); б) спеціальні гарантії (пов'язані з особливостями проведення окремих слідчих дій щодо адвоката, зокрема обшуку в його житлі чи офісі).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови / відп. ред. П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. Київ : Наукова думка, 1971. 732 с.
2. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях : навальний посібник / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. 3-є вид., перероб. і доповн. К. : Видавець, 2012. 275 с.
3. Кримінальний процес : підручник / ред. : В. В. Коваленко, Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний. К. : ЦУЛ, 2013. 544 с.
4. Миколенко О. М. Система кримінальних процесуальних гарантій. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Другі юридичні читання* : матер. Всеукраїнської дистанційної наук. конф., м. Одеса, 26 квітня 2019 року. Одеса : Фенікс, 2019. С. 217–219.
5. Кучинська О. П., Кучинська О. А. Кримінальний процес України : навч. посіб. Київ : Прецедент, 2005. 202 с.

6. Никоненко М. Я. Кримінально-процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи, яка підозрюється у вчиненні злочину : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. К., 2007. 261 с.
7. Трофименко В. М. Кримінально-процесуальні гарантії особистості в стадії судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Х., 2000. 188 с.
8. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України. К. : Либідь, 1999. 536 с.
9. Смоков С. М. Запобіжні заходи та кримінально-процесуальні гарантії їх застосування : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2015. 134 с.
10. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
11. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 220 с.
12. Аленін Ю. Публічна природа гарантій прав особи у кримінальному процесі. *Право України*. 2003. Вип. 4. С. 30–32.
13. Фоміна Т. Г. Дискусійні питання щодо визначення системи кримінально-процесуальних гарантій. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 185–188.
14. Заборовський В. В. Гарантії як засіб забезпечення інформаційної безпеки адвокатської діяльності. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення*. С. 32–36.
15. Боса І. В. Гарантії адвокатської діяльності: ознаки та механізм реалізації. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. № 14. С. 210–215.
16. Заяць О. С. Іntenціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс : дис. ... д-ра юрид. наук 12.00.12 / Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. Хмельницький, 2022. 540 с.
17. Афанасієв Р. В. Проблеми правового регулювання окремих гарантій адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Випуск 24, том 4. С. 151–155.
18. Горбань Н. С. Гарантії адвокатської діяльності: поняття, генеза, значення. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 284–289.
19. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : монографія. Х. : ТОВ «Оберіг», 2017. 204 с.
20. Старенький О. С. Щодо визначення поняття та видів кримінальних процесуальних гарантій захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 62–72.
21. Яновська О. Г. Правові гарантії діяльності адвоката-захисника в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук 12.00.09. К., 1998. 214 с.
22. Погорецький М. М. Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. К., 2015. 238 с.

23. Бірюкова А. М. Гарантії адвокатської діяльності при здійсненні захисту. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Ч. 3. С. 135–138.

24. Горбань Н. С. Гарантії адвокатської діяльності: поняття, генеза, значення. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 284–289.

Дата надходження 06.03.2026

Дата прийняття 20.03.2026

Дата рекомендації 28.05.2026

Дата публікації 30.06.2026